

Розділ 2. Професійна підготовка фахівців фізичної культури та спорту

УДК 796.032

*Надія Карабанова,
Анатолій Карабанов,
Світлана Савчук,
Микола Білера*

Сучасний олімпійський рух і символіка – головний фактор олімпійської освіти

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Постановка наукової проблеми та її значення. Сьогодні найважливіше питання сучасного олімпійського руху – це залучення молодого покоління до тих гуманістичних ідеалів, духовно-моральних, культурних цінностей, на реалізацію яких орієнтовано цей рух. Саме з позицій гуманізму оцінюють соціальне значення спорту та олімпізму [1; 2].

Вивчення історії олімпійського руху, його ідеалів і цінностей, місця в системі явищ сучасного суспільства має велике виховне й освітнє значення. Ідеали олімпізму співзвучні з ідеалами європейської співдружності, для якої людина, її здоров'я, життя, фізичну та духовну культуру визнано найвищими цінностями. Саме тому в нинішніх умовах особливого значення набуває олімпійська освіта [4; 5; 6; 10].

Історія засвідчила, що ідеали, покладені в основу олімпізму, привабливі для всіх поколінь. Тож поширення знань про олімпізм, пропаганда його цінностей, тобто олімпійська освіта, і сьогодні вважається найдієвішими інструментами виховання.

Істотний аргумент на користь упровадження олімпійської освіти – той фактор, що заснований на загальнолюдських ідеалах і цінностях олімпізму. Олімпійський рух являє собою один із найбільш масових суспільних рухів, що перетворився більш ніж за 100-річну історію в одне з найзначиміших соціальних явищ сучасності, вершина якого – Олімпійські ігри – велике спортивне свято молоді та миру [7; 9].

Аналіз досліджень цієї проблеми. Актуальність і необхідність олімпійської освіти для розвитку олімпійського руху, прогресу всього суспільства за допомогою гуманізації визнано сьогодні на міжнародному рівні. Підтвердження цього – численні наукові дослідження стосовно аналізу різноманітних аспектів олімпійського руху й олімпійської освіти. Це, зокрема, роботи вітчизняних і закордонних науковців, а саме: С. Н. Бубки, М. М. Булатової, В. Ф. Бойко, В. М. Єрмолової, С.Ф. Матвеева, В. Н. Платонова, Г. М. Полікарпова, В. С. Родіченко, Я. С. Щербашина.

Вивчення наукових джерел й аналіз спеціальної літератури [1; 2; 7; 9; 10] свідчать про те, що на сьогодні знання з олімпійської освіти мають емпіричний характер, є своєрідним узагальненням практичного досвіду вітчизняних і закордонних фахівців. Для підвищення рівня знань дітей і молоді з історії Олімпійських ігор, олімпійського руху, олімпійських цінностей, реалізується низка інноваційних проектів, використовуються методичні посібники, упроваджуються різні форми поширення олімпійських ідей.

Необхідність олімпійської освіти для розвитку олімпійського руху, прогресу всього суспільства за допомогою гуманізації визнані сьогодні на міжнародному рівні. Дослідження становлення й розвитку освітніх цінностей молоді нині є актуальним і важливим аспектом відродження духовності громадян України.

Ідея пропаганди освітніх завдань олімпійського спорту належить фундатору модерного олімпізму французу П'єру де Кубертену, який неодноразово наголошував на необхідності поширення знань з історії стародавніх Олімпійських ігор та філософських принципів олімпізму, залучення до олімпійського руху молоді [3; 10].

Питання олімпійської освіти постійно перебуває в центрі уваги Міжнародного олімпійського комітету. Задля поширення знань про олімпійський рух й олімпізм, за рекомендацією Міжнародної олімпійської академії, Національні олімпійські академії також проводять велику роботу з організації олімпійської освіти.

У сучасній вітчизняній науковій і науково-популярній літературі, зважаючи на ґрунтовний масив наукових досліджень у галузі теорії й методики олімпійського спорту та безперечну рівноцінність освітньо-виховних завдань спорту, не вистачає відповідних досліджень щодо ролі й місця олімпійської освіти у вихованні молоді.

В останні роки ХХ ст. – на початку ХХІ ст. в багатьох засобах масової інформації, публікаціях у науково-методичних збірниках з олімпійської тематики допущені значні неточності у визначенні правильного тлумачення олімпійських символів та ритуалів. Ці неточності значною мірою знижують рівень олімпійського руху й олімпійської освіти. Водночас виникає потреба розширення сфери застосування олімпійської освіти, засвоєння олімпійських ідеалів, які є унікальною базою для олімпійського руху.

Мета дослідження – проаналізувати та обґрунтувати поширення знань про сучасний олімпійський рух, а також достовірно сформулювати тлумачення олімпійських символів і їх роль в олімпійській освіті.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Важливі напрями наукової, освітньої та популяризаторської діяльності у сфері олімпійського руху й олімпійського спорту започатковано в Україні на початку 90-х років ХХ ст.

Олімпійська освіта сьогодні – це не лише важливий фактор розвитку олімпійського руху в Україні, а й могутній засіб виконання стратегічних завдань, що стоять перед державою та важливий компонент гуманітарного виховання, спрямованого на формування в українців фізичного й морального здоров'я, навичок здорового способу життя, залучення їх до занять фізичною культурою та спортом [4; 5; 6].

Створення в Україні сучасної системи освіти й виховання молоді неможливе без оптимального виконання низки соціальних, економічних, валеологічних, екологічних, політичних, правових, патріотичних та інших завдань. Одним із варіантів розв'язання цієї складної проблеми може бути організація освітньо-виховного процесу на основі знань про олімпійський рух, ідеологію олімпізму, за допомогою запровадження системи олімпійської освіти. Отже, на етапі корінних перетворень у нашій країні виникла соціальна потреба щодо формування ефективної постійно чинної системи олімпійської освіти.

Ключова роль у формуванні вітчизняної моделі реалізації олімпійської освіти, а також у передових позиціях у популяризації, упровадженні олімпійської освіти, збагаченні її змісту й форм відіграє успішна діяльність Олімпійської академії України та Національного олімпійського комітету, що спільними зусиллями впродовж багатьох років розвивають освітню програму, зосереджену на Олімпійських іграх й олімпізмові, та інтегрують її в навчальний процес [1; 7; 8].

Реалізація олімпійської освіти здійснюється за двома основними напрямками: загальноосвітнім і спеціально-освітнім (М. М. Булатова, В. Н. Платонов), – а також створенням регіональних відділень Олімпійської академії України й Національного та регіональних центрів олімпійських досліджень і освіти.

Діяльність олімпійського руху має постійний універсальний характер. Його вершина – об'єднання спортсменів світу на великому спортивному святі – Олімпійських іграх, – а олімпійська освіта являє собою поширення знань про олімпізм, історію Олімпійських ігор Стародавньої Греції та сучасності, принципи й ідеали сучасного олімпійського руху, а також про олімпійську символіку та атрибутику.

Будь-яка символіка покликана справляти враження на людей, передаючи їм певну інформацію про мету й зміст діяльності тієї чи іншої організації. Якщо йдеться про символіку та атрибутику Міжнародної організації, під час визначення символів потрібно враховувати весь світ і відобразити його багатогранність у декількох незначних знаках.

Олімпійська символіка – це те, що відрізняє Олімпійські ігри від інших світових змагань. Зародилася вона разом з усім сучасним олімпійським рухом і представляє цілий комплекс різних атрибутів. Частина з них – базова й незмінна, інші змінюються залежно від того, де проходить та чи інша Олімпіада.

Відповідальність перед Міжнародним олімпійським комітетом за використання олімпійських символів у повній відповідності з Олімпійською хартією на територіях своїх країн несуть Національні олімпійські комітети, забезпечуючи її охорону через уряди своїх країн. Застосування олімпійських символів із комерційною метою суворо заборонене Олімпійською хартією [3; 4].

Олімпійська символіка представлена відразу декількома атрибутами: *олімпійським* символом, олімпійським девізом, олімпійським прапором, які є власністю Міжнародного олімпійського ко-

мітету, а також олімпійським гімном, олімпійським вогнем, естафетою олімпійського вогню, присягою атлетів та олімпійських арбітрів, олімпійським талісманом, нагородженням переможців і призерів Ігор.

Символ Олімпійських ігор – п'ять олімпійських кілець, які символізують ідеали й мету олімпійського руху та всесвітній характер Олімпійських ігор. Олімпійські кільця символізують толерантність і дружбу між усіма, хто бере участь в Олімпійських іграх з усіх п'яти континентів нашої планети. Вони мають синій (Європа), жовтий (Азія), чорний (Африка), зелений (Австралія) та червоний (Америка) кольори й переплітаються в правильній трапеції зліва направо. Символ запропоновано П'єром де Кубертенем і затверджено МОК у 1913 р. Уперше олімпійські кільця побачили світ під час Олімпіади 1920 р. в бельгійському Антверпені. П'єр де Кубертен говорив, що «п'ять переплетених кілець – це дивно сучасний символ».

Гасло Олімпійських ігор – три послідовно розміщені слова «CITIUS–ALTIUS–FORTIUS». У перекладі з латинської ці три слова означають «ШВИДШЕ–ВИЩЕ–СИЛЬШЕ». Олімпійське гасло закликає всіх учасників Олімпійських ігор до постійного самовдосконалення особистості, відповідно до принципів та ідеалів олімпізму. Ці слова належать французькому священику, ученому й педагогу Анрі Дідону. Їх він використовував у своїй педагогічній практиці в одному з ліцеїв Франції разом із П'єром де Кубертенем.

Затверджений МОК у 1913-му, а з 1920 р. став складовою частиною олімпійської емблеми. Офіційно девіз представлено на Іграх VIII Олімпіади в Парижі в 1924 р. Ці слова почали використовувати як олімпійське гасло.

Існує ще й неофіційний девіз: «Головне не перемога, а участь», авторство якого помилково приписують П'єру де Кубертену. Це фраза, пов'язана з трагедією марафонця Дорандо П'єтрі, якого дискваліфікували в 1908 р. за надання йому сторонньої допомоги на фініші марафону. На урочистому вшануванні переможців один зі членів королівської родини запросив італійця до п'єдесталу та вручив йому кубок за видатне спортивне досягнення. Через кілька днів після драми в марафоні в лондонському соборі Святого Павла проходила служба, присвячена учасникам Олімпіади. Із проповіддю виступав Етельберт Талбот, із вуст якого й пролунала фраза: «На Олімпіаді головне не перемога, а участь».

Олімпійська емблема чітко визначена в Олімпійській хартії. Елементами олімпійської емблеми МОК є п'ять олімпійських кілець, розміщених на білому фоні та знизу доповнених олімпійським гаслом «CITIUS–ALTIUS–FORTIUS». Право використовувати олімпійську емблему має лише МОК і НОК. Це також чітко прописано в Олімпійській хартії.

Олімпійський прапор відносять до ритуальних символів Олімпійських ігор. Він має вигляд білого полотнища розміром 3 × 2 м, на якому розміщені олімпійські кільця. На відкритті Олімпійських ігор на найвищій щоглі олімпійського стадіону урочисто піднімають олімпійський прапор, де також майорять прапори всіх держав – учасниць Олімпійських ігор. Олімпійський прапор вивішують і на всіх міжнародних адміністративних об'єктах МОК, МОА й НОК країн світу.

Затверджений у 1913 р. Міжнародним олімпійським комітетом, уперше Олімпійський прапор вивішено в 1914 р. в Парижі на Олімпійському конгресі з приводу 20-річчя відродження Олімпійських ігор. У 1920 р. в Антверпені на Іграх VII Олімпіади олімпійський прапор вивішено на всіх аренах, де відбувались олімпійські баталії. За правилами Олімпіади, прапор обов'язково бере участь у церемоніях як відкриття, так і закриття. Під час церемонії закриття Олімпійських ігор мер міста, де проводились Ігри, передає прапор президентові МОК, а той – мереві міста, організатору наступної Олімпіади. Цей прапор протягом чотирьох років зберігається в мерії міста до наступних ігор. Прапор 1920 р. замінено на новий у 1988 р. на іграх XXIV Олімпіади в Сеулі. На сьогодні він зберігається в Олімпійському музеї в Лозанні.

Олімпійський вогонь – ритуальний символ Олімпійських ігор. Олімпійським вогнем вважають вогонь, який запалюють біля храму Гери в Олімпії за допомогою фокусування сонячних променів, за допомогою лінзи (як було в стародавніх греків) в урочистій обстановці під егідою МОК, далі – доставка його смолоскиповою естафетою на стадіон до початку урочистого відкриття Ігор. Право запалення вогню надається одному з найвидатніших атлетів країни – господарки Олімпійських ігор та символізує початок ігор. Після завершення ігор вогонь загашується, що символізує закриття Олімпіади.

Президент Міжнародного олімпійського комітету П'єр де Кубертен у 1912 р. вніс пропозицію про запалення Олімпійського вогню, а вперше він горів у 1928 р. під час проведення ігор IX Олімпіади в Амстердамі.

Уперше естафету олімпійського вогню й церемонію його запалення проведено під час Олімпійських ігор у Берліні в 1936 р. Автор і засновник традиції естафети Олімпійського вогню, а також ідеї запалення факела в Греції – Карл Дієм, генеральний секретар Оргкомітету ігор XI Олімпіади в Берліні.

На Зимових Олімпійських іграх вогонь запалювали і 1936 р., і 1948 р., але естафету вперше провели лише 1952 р. – перед олімпійськими іграми в Осло. Однак вона стартувала не з Олімпії, а з Моргедалі (Норвегія).

Олімпійський гімн виконується на урочистих церемоніях відкриття й закриття ігор, а також на конгресах Міжнародного олімпійського комітету. Гімн написано в 1896 р. Автор слів – грецький поет Костіс Паламас, музики – грецький оперний композитор Спірос Самарас. Гімн офіційно затверджено в 1958 р. на 55-й сесії МОК у Токіо. Ноти (партитура) зберігаються в штаб-квартирі МОК у Лозанні.

Олімпійська присяга атлетів. На церемонії відкриття олімпійську присягу виголошує атлет країни, яка приймає Олімпійські ігри. Усі учасники та їхні прапороносці півколом шикуються перед центральною трибуною, після чого видатний атлет піднімається на трибуну й бере лівою рукою краєчок олімпійського прапора, а праву руку піднімає вгору та виголошує Олімпійську присягу: «Від імені всіх учасників я обіцяю, що ми братимемо участь у цих Олімпійських іграх, поважаючи та дотримуючись правил, за якими вони проводяться, в істинно спортивному дусі, в ім'я слави спорту та честі наших команд». Запропоновано її в 1913 р. П'єром де Кубертенем. Уперше олімпійську присягу проголошено на іграх VII Олімпіади в 1920 р.

Спортивні арбітри, котрі обслуговують ігри, теж виголошують олімпійську присягу. Ця традиція, за пропозицією Національного олімпійського комітету СРСР, зроблена на літніх іграх у 1968 р. в Мехіко і звучить так: «Від імені всіх арбітрів та офіційних осіб я обіцяю, що ми будемо виконувати наші обов'язки на цих Олімпійських іграх із повною неупередженістю, поважаючи й дотримуючись правил, за якими вони проводяться, в істинно спортивному дусі».

Олімпійські нагороди – медалі, дипломи, призи, затверджені та присуджені МОК. Медалями нагороджуються призери, дипломами – усі призери, а також атлети, котрі зайняли 4–6 місця. До нагород МОК за особливі заслуги в розвитку олімпійського руху належать Олімпійський кубок та Олімпійський орден.

На перших іграх (1896 та 1900 рр.) вручали тільки срібну й бронзову нагороди. Більше того, під час Олімпіади 1900 р. в більшості видів спорту медалі взагалі не вручалися, а переможцям давали дипломи та кубки. Із 1920 р. до 2000 р. для аверсу використовували стандартний дизайн (богиня Ніка з пальмовою віткою в руці). Реверс медалі змінювався залежно від побажань країни, де проводили ігри. Починаючи з 2004 р., від цієї традиції відмовилися. Обидві сторони медалі виготовляють згідно з дизайном організаторів ігор.

Золоті медалі виготовляють, як правило, зі срібла. При її вазі близько 150 г, частка золота складає близько 6 г. Срібні медалі виготовляють також зі срібла, бронзові – із міді. До 1960 р. медалі були без кріплень і вручалися переможцям прямо в руки. У Римі в 1960 р. Оргкомітет уперше виготовив тонкі бронзові ланцюжки у вигляді оливкової гілки, щоб медалі можна було вішати на шию. Це нововведення сподобалось олімпійцям – і з тих пір олімпійські медалі кріпляться на стрічці або ланцюжку. Також разом із медаллю переможець отримує маслинову гілку.

Маслинова гілка, або «котінос», зроблена у вигляді вінка. Її вручають переможцеві разом із медаллю. Цю традицію відроджено на іграх XXVIII Олімпіади 2004 року в Афінах.

Талісман є спеціальним символом Олімпіади. Згідно з Олімпійською хартією, талісманом може бути людина, тварина або казковий персонаж, котрий розповідає про особливості культури та традиції народу – господаря ігор і символізує цінності сучасного олімпійського руху. Офіційно талісман обирає країна, де проводять ігри. Він повинен відповідати кільком вимогам: відображати дух країни – господарки Олімпіади, приносити успіх спортсменам і створювати святкову атмосферу. Зазвичай, олімпійський талісман представлено у вигляді тварини, популярної для країни, де проходять ігри. У деяких випадках він може бути виконаний у вигляді фантастичної істоти. Його обов'язково затверджують у комісії МОК, талісман патентується й стає символом Олімпійського руху в тому чи іншому році.

Перший талісман з'явився на зимових Олімпійських іграх у 1968 р. у Греноблі. У 1972 р. Міжнародний олімпійський комітет ухвалив офіційне рішення про талісман як обов'язковий олімпійський атрибут.

Олімпійський плакат – форма наочної агітації, пропаганди спорту й популяризації Олімпійських ігор. Використовується також для інформації про олімпійське місто, країну. Випускаються й плакати – афіші про змагання з окремих видів олімпійської програми.

Отже, усі аспекти олімпійської символіки та атрибутики Міжнародний олімпійський комітет використовує для популяризації олімпійських ідеалів в усьому світі. Ці визначення також застосовують у процесі олімпійської освіти, яка почала розвиватись у світі в середині 70-х років ХХ ст.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У сучасних умовах помітно зросла роль олімпійського руху, етнічних цінностей олімпізму і його основних принципів. Отже, завдяки використанню знань про сучасний олімпійський рух, олімпізм, наявний досвід, маємо підстави вважати, що основний аспект олімпійської освіти – це олімпійська символіка та атрибутика. Вона повною мірою відповідає вимогам суспільства й робить значний внесок у розвиток сучасної цивілізації.

Перспективним напрямом роботи буде подальше вивчення особливостей упровадження олімпійської освіти в процес виховання дітей і молоді, до ідеалів і цінностей олімпізму, розроблення структури та змісту олімпійської освіти, рекомендацій щодо подальшого їх упровадження.

Джерела та література

1. Бубка С. Н. Олимпийский спорт в обществе: история развития и современное состояние / С. Н. Бубка. – Киев : Олимп. лит., 2012. – 260 с.
2. Визитей Н. Н. Олимпизм Пьера де Кубертена и исторические перспективы реализации его идей / Н. Н. Визитей, В. А. Монолаки // Наука в олимп. спорте. – 2013. – № 3. – С. 5–15.
3. Матвеев С. Ф. Олімпійська освіта – пріоритетний напрям в діяльності Олімпійської академії України / С. Ф. Матвеев, Л. О. Радченко, Я. С. Щербашин // Олімп. спорт і спорт для всіх: IX Міжнар. наук. конгр. : тези доп. – Київ : Олімп. л-ра, 2005. – 22 с.
4. Мюллер Н. Олимпийское образование / Мюллер Н. // Мир спорта. – 2003. – № 3. – С. 6–12.
5. Олімпійська освіта : метод. рек. / уклад. М. М. Булатова, С. Ф. Матвеев, В. Ф. Бойко [та ін.]. – Київ : Олімп. л-ра, 2002. – 40 с.
6. Олимпийский спорт : в 2 т. / В. Н. Платонов, М. М. Булатова, С. Н. Бубка [и др.] ; под общ. ред. В. Н. Платонова. – Киев : Олимп. лит., 2009. – Т. 1. – С. 256–359, 369–370, 395–399, 510–519, 624–629.
7. Родиченко В. С. Олимпийское образование и современные тенденции развития в области политики и идеологии / В. С. Родиченко, В. И. Столяров // Спорт, духовные ценности, культура. – М. : [б. и.], 2007. – Вып. 6.
8. Платонов В. Н. Энциклопедия олимпийского спорта / В. Н. Платонов. – Киев : Олимп. лит., 2004. – 116 с.
9. The International Olympic academy a history of an Olympic institution. International Olympic academy. – 2 ed. – Athens, 2011. – 284 p.
10. 50th International session for young participants. Special subject: the Olympic movement as a platform for peace. – K. Georgiadis, 2010. – 397 p.

Анотації

Для поширення знань про олімпійський рух й олімпізм, за рекомендацією Міжнародної олімпійської академії, національні олімпійські академії проводять велику роботу з організації олімпійської освіти.

Реалізація основних принципів і закономірностей функціонування олімпійського руху, викладених в Олімпійській хартії, проводиться через Національні олімпійські комітети. У систему установ, за допомогою яких відбувається виконання головних завдань Національних олімпійських комітетів, входять національні олімпійські академії й регіональні олімпійські академії в Україні.

У статті представлено всі аспекти олімпійської символіки, які використовує Міжнародний олімпійський комітет для популяризації олімпійських ідеалів в усьому світі. Ці визначення застосовуються в процесі олімпійської освіти. Олімпійська освіта – поширення знань про Олімпійські ігри, олімпійський рух та олімпізм – почала розвиватись у світі в середині 70-х років ХХ ст. Вона повною мірою відповідає вимогам суспільства й робить значний внесок у розвиток сучасної цивілізації.

Ключові слова: олімпізм, Олімпійська хартія, олімпійська освіта, Міжнародний олімпійський комітет, символи, атрибутика, вогонь, медалі, гімн.

Надежда Карабанова, Анатолий Карабанов, Светлана Савчук, Николай Билера. Современное олимпийское движение и символика – главный фактор олимпийского образования. Для распространения знаний об олимпийском движении и олимпизме, по рекомендации Международной олимпийской академии, национальные олимпийские академии проводят большую работу по организации олимпийского образования.

Реалізація основних принципів і закономірностей функціонування олімпійського руху, викладених в Олімпійській хартії, проводиться через Національні олімпійські комітети. У систему установ, за допомогою яких відбувається виконання головних завдань Національних олімпійських комітетів, входять національні олімпійські академії й регіональні олімпійські академії в Україні.

В статье представлены все аспекты олимпийской символики, используемые Международным олимпийским комитетом для популяризации олимпийских идеалов во всем мире. Эти определения используются в процессе олимпийского образования. Олимпийское образование – распространение знаний об Олимпийских играх, олимпийском движении и олимпизме – начало развиваться в мире в середине 70-х годов XX в. Оно в полной мере соответствует требованиям общества и вносит значительный вклад в развитие современной цивилизации.

Ключевые слова: олимпизм, Олимпийская хартия, олимпийское образование, Международный олимпийский комитет, символы, атрибутика, огонь, медали, гимн.

Nadiya Karabanova, Anatoliy Karabanov, Svitlana Savchuk, Mykola Bilera. Modern Olympic Movement and Symbolics – the Main Factor of Olympic Education. *To disseminate the knowledge about the olympism and the Olympic movement, national Olympic academies carry out a lot of work in order to organize Olympic education according to recommendation of the International Olympic academy.*

Implementation of the basic principles and regularities of functioning of the Olympic movement is set out in the Olympic Charter and is conducted by the National Olympic Committees. National and Regional Olympic Academies in Ukraine are included in the system of institutions through which the solution of the main tasks of national Olympic committees are realized.

The article presents all aspects of the Olympic symbolics used by the International Olympic Committee for promoting of the Olympic ideals throughout the world. These definitions are used in the process of Olympic education. Olympic education is dissemination of knowledge about the Olympic Games, the Olympic movement and olympism, began to develop in the world in the middle of 1970-s. It fully meets the requirements of society and contributes significantly to the development of modern civilization.

Key words: *Olympism, the Olympic Charter, Olympic education, International Olympic Committee, symbols, attributes, flame, medals, anthem.*